

ТВОРЕЦЬ СЕЛЕКЦІЙНИХ ШЕДЕВРІВ**До 100-річчя від дня народження С.Х. Дуки (1907—1960)**

Наукова громадськість відзначила сторіччя від дня народження знаного українського науковця в галузі селекції і генетики плодових і ягідних рослин, академіка Української академії сільськогосподарських наук Степана Харитоновича Дуки.

Саме його наполегливій, копіткій праці завдячує сьогоднішня сільськогосподарська наука виведенню таких нових сортів суніци, як Київська рання № 2, Ювілейна, Українка; черешні — Київська № 2, № 5, № 9; вишні — Уманська скороспілка; яблуні — Ранет Київський, Рубінова Дуки тощо. Але ж для того, щоб виростити новий сорт яблуні, потрібно принаймні чверть століття...

Степан Харитонович Дука народився 10 квітня 1907 року у селі Жовтому (тепер П'ятихатський район Дніпропетровської області) в родині залізничного коваля. Вже з юнацьких років залучився до світу рослин. Закінчив сільськогосподарський технікум, а згодом, у 1929 році, Уманський сільськогосподарський інститут, де залишився працювати на кафедрі генетики й насінництва у професора Грюнера асистентом. Згодом він став аспірантом Харківського інституту прикладної ботаніки і за два роки успішно захистив наукову доповідь (звання кандидата наук тоді ще не було).

С.Х. Дука

Свою дослідницьку роботу С.Х. Дука розпочав з виведення багаторічного жита. І перші ж його експерименти дали напрочуд позитивні результати. Свою першу пригорщу зерна молодий учений висівав в Умані, куди повернувся у 1938 році й почав викладати на тій самій кафедрі, де колись навчався й сам. Упродовж кількох років тривали дослідження, і кожного року жита ставало все більше. Тепер його засівали раз на чотири роки, а збирали двічі на рік. Раз — на зерно, вдруге — на корм худобі.

Доповідь Степана Дуки щодо його експериментальної роботи було заслухано в Академії сільськогосподарських наук (м. Хар-

ків). Всесвітньовідомий академік М.І. Вавілов тоді писав: «Дорогий колего! Я бачив подібні досліди в Америці, в штаті Пенсільванія, але повинен сказати, що у вас жито краще. Присилайте роботу — ми надрукуємо і збережемо пріоритет за нашою країною».

Невпинна праця Степана Харитоновича продовжувалася рік за роком. Після дослідницької роботи з багаторічним житом ним було експериментально одержано мутації за допомогою Х-променів (рентгенівське випромінювання) у сочевиці, було розв'язано проблему добірності насіння тощо. Після зустрічі з І. Мічуріним у м. Козлові вчений починає займатися селекцією нових сортів суніці, яблуні, вишні. Деякий час потому він мав вже 120 тисяч гібридних рослин. За наполегливу працю і здобутки у царині селекції і рослинництва йому присвоїли звання кандидата сільськогосподарських наук, доцента.

Згодом С.Х. Дука переїжджає до Києва і починає свою роботу в Українському науково-дослідному інституті плодівництва (нині це — Науково-дослідний інститут садівництва). Проте нові творчі задуми вченого затьмарили роки Великої Вітчизняної війни. Степан Харитонович іде на фронт, де бере участь у важких боях у Заполяр'ї, визволяє Пушкінські Гори... В одному з боїв його тяжко контузило, але з війни майор Дука повернувся лише у травні 1945 року.

У повоєнному житті все треба було починати спочатку. Він захистив докторську дисертацію.

У 1949 році Степан Харитонович став директором Українського науково-дослідного інституту садівництва. Упродовж десяти років він не тільки очолював цю установу, а й продовжував свої дослідження. Найчастіше директора можна було побачити не в його затишному кабінеті, а у полі, в саду, біля землі, в якій він міг поратися без утоми.

С.Х. Дука — автор понад 70 наукових робіт з генетики, селекції та садівництва, і за кожною з них постає складна, напружена праця, сповнена сумнівів і перемог. І звичайно ж, багато часу. Бо щоб створити хоча б один сорт нової смородини, потрібно п'ятнадцять років! Суніці — десять! А яблуні — чверть століття! І яке ж коротке життя людини.

Помер С. Х. Дука 23 червня 1960 року.

Його заслуги у воєнні часи відзначено бойовими орденами, медалями. С.Х. Дука — лауреат Державної премії СРСР (1952), нагороджений двома орденами Трудового Червоного Прапора, іншими почесними відзнаками.

У 1961 році одну з вулиць Києва названо на честь С.Х. Дуки.

Здається, одного людського життя для такої праці буває замало. А Степан Харитонович прожив трохи більше п'ятидесяти.

Алла КУРИЛО